

אע"פ שיקובלו לאחר שיבורר להם כיון שבאמת הצדק כן, עם כל זאת כיון שהתורה נמסרה לחכמים המבינים שבדור, אם המה מקשים על דברי אחר, אף שיש ליישבם, אבל כל עוד שחכמי מטה לא עמדו על הישוב – לא יקובלו הדברים למעלה. ולכן ביקש ר' יוחנן את ר' אלעזר שיתרץ דבריו לחכמי הישיבה דלמטה שפיר, כדי שיקובלו אחר כך למעלה. וכן נראה בבבא-מציעא (נט: ברי' אליעזר ור' יהושע...)

בעמדי בהשתוממות עצומה ימים אחדים, היה מהצורך לעיין מה בספר חסידים, ותיכף בפתחת הספר נודמן סי' רכ"ד ושמה נאמרו כל הדברים הנ"ל ממש כצורתן, וז"ל... והנה מלבד ההשתוממות הנוראה מעצם הדבר, יצא לנו מזה למודים רבים למעשה: כל עוד שהחכמים המבינים שבדור אינם מסכימים לתורתו, למעשיו ולהנהגותיו של האדם – לא תקובל גם בעולם העליון, אף שהצדק אתו... ודוקא החכמים המבינים, אף שמעטים המה... ולדעתם צריך לצאת ולא לדעת המרובים, כי הרצון לצאת לדעת המרובים הוא שורש השקר. שנית – עוצם הדעה שניתן לאדם, הלא נורא הוא, ואם כן כמה גדול ההתחייבות עליו. שלישית – גדול החיוב המוטל עליו לברר מעשיו כל עוד הוא בחיים חייתו, לברר תורתו מעשיו והנהגתו' (מתוך ספר חכמה ומוסר לגרש"ז זיו, ח"ב קי).

דף פה

'תנאי היא, דתנאי: שבגג ושבחורבה מביא וקורא'. עתה צריך לומר שחוזרים מהנחת המקשה וסוברים שגידולי גג וחורבה עדיפים על תמרים שבהרים. וכן פסק הרמב"ם, שתמרים שבהרים ופירות שבעמקים – אינם מתקדשים לביכורים אף בדיעבד (ב,ג) כרבי יוחנן, ולעומת זאת הגדל בגג ובחורבה – מביא (שם ט. והראב"ד השיגו. עפ"י נושאי כלי הרמב"ם, ע"ש באריכות; יד דוד כאן).

והרא"ש כתב (בתשובותיו ב,ד. וכ"כ הגר"א בבאורו ליו"ד רצד ס"ק סג; חו"א ערלה א,יז) שעיקר קושית הגמרא על רבי יוחנן לא היתה אלא מעציץ וספינה, הדומים לתמרים שבהרים ופירות שבעמקים, אבל גג וחורבה פירותיהם עדיפים יותר, ולדעה אחת מביא וקורא ולדעה אחרת מביא ואינו קורא. [וכתב להוכיח מסוגיתנו שחרם או גינה הנטועים על הגג, אינם דומים לעציץ שאינו נקוב, אלא דינם כשאר שדה וחרם וחייבים בכל מצוות התלויות בארץ ובכללן בביכורים].

וצריך לומר, כן העיר בחזו"א שם, שגג בית וכן חורבה שאינה עבודה, עדיפים מתמרים שבהרים – שהרי בראשונים אמרו בברייתא מביא ואינו קורא ולא מצינו חולק על כך, ואילו באלו האחרונים לא קידש לריו"ח. ואולם גידולי עציץ וספינה – אינם עדיפים מתמרים שבהרים, כמבואר בגמרא. מלבד לריש לקיש יש חילוק ביניהם לענין הבאה לכתחילה – שבעציץ וספינה מביא לכתחילה, ואילו תמרים שבהרים – אינו מביא לכתחילה.

'קתני מיהת חורש ושונה. ולטעמיך מתניתין לא קתני שונה, ברייתא קתני שונה?...'. כלומר, אמנם יש מקום להסתפק בפרוש המשנה שאמרה 'ובשנה שניה זורעה', שמא צריך גם לחרוש – אך ודאי לא יותר מחרישה אחת, שאפשר בכלל 'זריעה' גם החרישה הנלווית לה, אבל אילו היה צריך לחרוש פעמיים כדקתני בברייתא, ודאי היה תנא דמתני' צריך לפרש זאת, ומכך שלא פרש משמע שתנא דידן חולק על הברייתא, ושוב אין לך לפשוט בעייתנו (עפ"י טהרת הקדש).

(ע"ב) 'כל עץ שנמצא בו תולעת – פסול לגבי מזבח. אמר שמואל: לא שנו אלא לח אבל יבש – גוררו וכשר'. פירוש 'גוררו', גורר את מקומו שלא יהא ניכר החלל של תולעת.
 ופרש רש"י שאין הלח נגרר כמו היבש. ויש לעיין מה טעם הוא זה, סוף כל סוף עתה כשנגרר אין בו מום, מה לי לח מה לי יבש? ואפשר כיון שנפגמו כבר בעודם לחים [ואז לא היה נגרר כיבש], שוב אין להם תקנה [וכמו שעצים ישנים, שנשתמשו בהם לדבר אחר – פסולים. לעיל כב].
 ולפי זה עץ שהתליע בעודו לח, אפילו נתיבש – פסול, שזה שצריך טורח מרובה לגרור המקום המתולע – מזדלזל ואין כבודו למערכה, ונפסל לעולם (עפ"י חזון איש מב, כה. ע"ש).

ענינים וטעמים

'אמרי ליה יוחנא וממרא למשה: תבן אתה מכניס לעפריים. אמר להו: אמרי אינשי, למתא ירקא – ירקא שקול' –
 פירוש, לא הראה הקב"ה אותות ומופתים בשאר מקומות כמו שהראה במצרים; משל לאדם שיש לו ירק טוב מאד, אם מוליכו למקום שהירק אינו בנמצא שם, לא יבינו את יקרת הירק הטוב ויסברו כי ירק פשוט הוא, אך אם יוליכו למקום שמצוי בו ירק ואנשים מבינים בו, שם יבינו שזה אינו כירק פשוט שלהם; –
 כך חרטומי מצרים שהיו מכשפים, ראו כי כל המופתים שעשה משה – **אצבע אלקים היא**, ואינם ככישופים שלהם, שאעפ"י שגם הם עשו ממטה נחש וכדומה – מכל מקום הבינו כי הנחש של משה אינו כשלהם (מי השילוח, לקוטי הש"ס מנחות).
 עוד על יוחנא / יוחני בעל כשפים – ע' במובא ביוסף דעת זכחים סב.

– '... וכן בעת דבור אנכי, האיר לכל אדם ולכל נפש שבכל הדורות כפי פרט השגתן. ודבור זה ניצב קיים בכל נפשות שבכל הדורות שהיו כולם במעמד הר סיני. ובכל דור ודור שיוצאים לפועל בגוף בעולם הזה, גם דבור זה יוצא בפועל בקרב לבבם בעת התחלת פנייתם לדברי תורה והשתדלות, מאיר להם אור זה ד'אנכי' בלא השתדלות משיג אור דהש"י השייך לשורש נפשו, כאילו הש"י מעורר להשגת אור זה, אתה מוכן ובהשתדלותך תשיגנו.
 וזה טעם אשר הוצאתיך מארץ מצרים גם כן בלשון יחיד, שיציאת מצרים גם כן היתה לכל אחד בפרט השגה אחרת, כטעם ראתה שפחה על הים... – דגלויות ישראל אינו מקרה, וסיפור מעשה לא היה נכתב בתנ"ך אבל ע"כ הוא לימוד דברי תורה. והיינו דשיעבוד אומה בהם הוא שיעבוד אותו כח הגובר באומה זו. וכח מצרים – בכשפים, כמו שאמרו ז"ל (מנחות פה). **תבן אתה מכניס לעפריים.** ופירוש 'כשפים' – שמכחישים כח פמליא של מעלה (סנהדרין סו:), היינו השתדלות לפעול בהשתדלותו נגד רצון הש"י ושאינו הש"י המנהיג. אבל א-להיך פירוש, מנהיגך. והוא יציאת מצרים שהאיר הש"י שהוא לבדו המנהיג בפרטות לכל נפש ונפש ולא דרך כלל לבד, וכמו שאמרו (שם) דמקרא זה דאין עוד מלבדו הוא היפוך וסותר לפעולת הכשפים. וכפי השגת כל אחד זה כפי שורשו, כך הוא מדריגת יציאתו ממצרים, וכך היתה השגת ראייתם על הים, דאז היה גמר יציאת מצרים כמו שנאמר כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם דיום ההוא עדיין ראוב, והראיה אינו מקרה וסיפור מעשה, רק עדיין היה להם שייכות לראותם, שעדיין לא נודכבו לגמרי להשיג ראייה דים, עד רגע קריעת ים סוף דהבטיחם הקב"ה

'לא תוסיפו' וגו' – זו הבטחה דכל מי שהוא משרשא וגזעא קדישא דישאל, לא יבוא לו הרהור ומחשבה זו כלל בלבו ח"ו לומר 'לא יראה וגו' א- להי יעקב', דכל מי שמזרע יעקב מאמין שהוא רואה ומבין ומשגיח בפרטות, והוא אמונה הכללית, וזהו לא תספו – לשון רבים. ואז ראו אח"כ כל אחד בפרט בים, ומזה נצמח אח"כ השגה דכל אחד בפרט במתן תורה דאשר הוצאתיך וגו', כפי ההוצאה שהשגת בפרט נפשך כן תשיג אנכי בפרט, כנ"ל' (מתוך רסיסי לילה טו).

עוד על כח הכישוף שבמצרים, ע' מחשבות חרוץ כג.

ועל יוחנא / יוחני בעל כשפים – ע' במובא ביוסף דעת זכחים טב.

'מתוך שרגילין בשמן זית – חכמה מצויה בהן' –

'... ולכך פרשיות אלו קורין בחנוכה, שהיה הנס בשמן – שרומז לחכמה, כמו שאמרו ז"ל בב"ב ובמנחות; –

כי 'טמאו כל השמנים' היינו בני יון על ידי חכמת יונית שהיא נגד תורה שבעל-פה, זה לעומת זה, כמו שכתבנו במקום אחר, דאריסטו ראש חכמיהם היה בימי שמעון הצדיק – ראש חכמי המשנה. ווע"י חכמת יונית העלו חזיר, כדאיתא במנחות (סד): הוא אדום, כמו שדרשו רז"ל (ויק"ר יג) על פסוקי ואת החזיר; יכרסמנה חזיר. וכמו שאז"ל (איכ"ר ב) יש חכמה באדום, שנאמר 'דהאבדתי חכמים מאדום'. ועל ידי זה עלו. ומלכות יון המשילו ז"ל (ויק"ר שם) בנמר. וב'מגן אבות' לתשב"ץ על משנה 'עז כנמר', שהנמר ממזר מארי וחזיר הבר. פירוש, ארי הוא בבל כמו שאז"ל (שם), ובבל הוא יסוד תלמוד בבלי כמ"ש במק"א, כמו התרגום לשון בבל – אחורים ללשון הקודש, כן תורה שבעל-פה לתורה שבכתב. והמשניות חוברו בארץ ישראל תחת ממשלת רומי, וחבורם הוא תורה שבעל-פה. ואכמ"ל.

וכן איתא בזוהר דאינון קריבין לאורחי מהימנותא, כי אין בין מים עליונים למים תחתונים אלא כמלא נימא. ובס"ר שרק כותל דק כחוט השערה מפסיק בין גן עדן וגיהנם, וזה טוב וזה רע. רק על ידי הדמיון טעו הרבה אחריהם וגם בדורות אחרונים, כנודע. וטמאו כל השמנים – הם כל החכמות אמיתות של חכמי ישראל, נטבעו ונתערבו בחכמות חיצוניות, ונעשה נס על ידי הכהנים שהם מלמדי התורה בישראל כמו שנאמר 'ובאת אל הכהנים... יורו משפטין'.

והתחלת התורה שבעל-פה על ידי עזרא שהיה כהן, וכן אחר החורבן ע"י רבן יוחנן בן זכאי הכהן – ע' בהקדמת פירוש המשנה וביוחסין. וכהן גדול הגדול בחכמה מהם נמצא פך שמן חתום בחותמו, שברוב חכמה שבו חתום פך והוא כלי חרס קטן, כענין 'פכים קטנים' דיעקב, שידוע שהם נפשות ישראל היותר גרועים... והחכמה הנמצאת בעמי הארץ שאין להם שכל להתחכם בחכמות בני נבר, היא שנשארת טהורה וטמנוה בחותמו של כהן גדול... (מתוך 'ליקוטי מאמרים' לר"צ הכהן, עמ' 237. וע"ע בספר פרי צדיק חנוכה).

עוד על **שמן וחכמה** – ע' הוריות יג: חמשה דברים משיבין את הלימוד... הרגיל בשמן זית. וע"ע: שפתי צדיקים – מקץ (מובא בילקוט אוהב ישראל עמ' קמד); רסיסי לילה נו (עמ' 163); עת האוכל (יג); עירין קדישין ובית ישראל – אמת ליעקב (רוז"ן) חנוכה. וע"ע במובא ביוסף דעת קדושין כט: בד"ה הא לן והא להו.

דף פו

'דתניא: שמן זית – מזיתו, מכאן אמרו זית ראשון מגלגלו בראש הזית...'. ע' פרש"י. ונראה לפרש

- ג. אין מביאים מנחות מן החדש, הן מחטים הן משעורים (מלבד מנחת העומר). וכן נסכים וביכורים אין מביאים קודם לשתי הלחם (חדשה חדשה; בכורי קציר חטים; וחג הקציר בכורי מעשיך).
- א. לדעת רש"י (כת"י) משמע שמנחת שעורים מן החדש קרבה לאחר הקרבת העומר.
- ב. בדיעבד, הביא מנחות וביכורים קודם שתי הלחם [לאחר קרבן העומר] – כשרים (כדלעיל סח).

דף פה

- קמח. א. מאלו שדות יש להביא לכתחילה מנחת העומר ושאר מנחות? ומאלו אין מביאים לכתחילה?
ב. כיצד בודקים את הסולת אם היא מגופה כל צרכה? מה דינה של סולת שהתליעה וכן חטים שהתליעו?
ג. המקדיש מינים פגומים, הפסולים לקרבן – מה דינו?
- א. מביאים מנחות מתבואת שדות מודרמות (רש"י: מדרום הארץ. תוס': שדות הפונות כלפי דרום), שבהן חמה זורחת וחמה שוקעת. ומשדות שאין זורעים אותן שנה אחר שנה ברציפות אלא נרים וזורעים לסירוגין. וזורעים אותה קודם לפסח שבעים יום [ואם השדה אינה עבודה משנה שעברה, חורשים אותה פעם נוספת מלבד זו שבשעת הוריעה].
- מדברי התוס' מבואר שזה שאמרו קודם לפסח שבעים יום – במנחת העומר דוקא (וכן יש לדקדק קצת מרש"י כת"י), אבל הרמב"ם הביא דין זה לענין שאר מנחות ולא בעומר. וע' קרן אורה.
אין מביאים (מנחות. עתוס') לא מבית הזבלים ולא מבית השלחים ולא מבית האילן. ואם הביא – כשר.
- ב. בדיקת הסולת; הגובר מכניס ידו לתוכה. עלה בה אבק (= קמח דק גרוע) – פסולה עד שתינפה שוב. משום רבי נתן אמרו: גובר סך ידו שמן ומכניס לתוכה עד שמעלה כל אבקה. התליעה הסולת ברובה – פסולה. וכן חטים שהתליעו רובן – פסולות. נסתפק ר' ירמיה האם דוקא כשהתליעה ברוב כל חיטה או שמא הולכים אחר רוב הכמות הכוללת. ועלה ב'תיקו'.
- (כן פרש"י. ויש מפרשים הספק בדרך אחרת. 'ואין הדברים ברורים עד שיבא מברר כל הספיקות'. קרן אורה.)
- ג. המקדיש סולת או חטים מתולעות, וכן מקדיש עץ מתולע, או שמן זית שריחו (או טעמו). ערמב"ם איסור'מ (א) רע וכדו' שהוא פסול (פו), או יין פגום (פו) – נסתפק רבא (/ רבה / ר' יוחנן) האם לוקה משום מקדיש בעל מום, או שמא אין 'בעל מום' אלא בבהמה. 'תיקו'.
- א. כתב הרמב"ם (איסור'מ ג,ו) שלוקה מכת מרדות. ולענין הקטרתם – ע' משל"מ; קרן אורה; חזו"א מב,כו.
ב. התוס' פרשו הספק לענין עצים מתולעים לדברי רבי שעצים קרבן גמור הוא, אבל לא לחכמים. ויש מפרשים אף לדעת חכמים (ע' ברכת הובח בד' הרמב"ם. וע' צ"ק; מל"מ איסור'מ ג,ג; שפ"א חזו"א).
- ג. המקדיש עצים מתולעים בשביל עצי המערכה, אינו מוזהר על כך. לא נסתפקו אלא במקדיש להקרבה (עפ"י מנחת חינוך רפה).
- ד. מהאחרונים יש שנתספקו במקדיש עוף מחוסר אבר, האם עובר כמקדיש בהמה בעלת מום אם לאו (ע' שפת אמת כאן; מנ"ח רפה רפו).
- ה. התוס' (ביזמא סד.) כתבו שהמקדיש מים פסולים לניסוך – ודאי אינו לוקה. ובקרן אורה תמה מדוע אין להשוות ניסוך המים לניסוך. (וע' בית ישי סוס"י קכא הסבר הדבר. וע"ע חדושי הגרי"ז ושלמי שמעון).

דפים פה – פו

- קמט. א. אלו מקומות הצטיינו בסולת מובחרת, בשמן זית וביין מובחר?
ב. אלו שמנים פסולים למנחות ואלו אינם כשרים לכתחילה?
ג. כמה דרגות חלוקות יש בטיב שמן הזית, ואיזהו הכשר למנורה?
ד. מאלו גידולין אין להביא יין ושמן לכתחילה?
- א. מכניס / מכמס וזטחא / זנוחא (ויש גרסאות נוספות) – אלפא (כלומר ראש וראשון) לסולת. שניה להם – עפוריים (ברש"י כת"י הגרסה לפנינו: 'כופריים') שבבקעה (פג:). אמר רב יוסי: אף חיטי כרוזיים (קצת נראה שזהו שם המקום 'חיטי כרוזיים'. עתוס'. ברש"י כת"י הגרסה 'ברזיים') וכפר אחים, אלמלי סמוכות לירושלים היו מביאים מהם.
תקוע – אלפא לשמן. אבא שאול אומר: שניה לה רגב שבעבר הירדן. וכן נחלת אשר היתה מבורכת בשמן רב, המושך כמעין.
קדוחים ועטולין – אלפא ליין. שניה להם בית רימה ובית לבן בהר, וכפר סיגנא בבקעה.
- ב. אין מביאים שמן מן הזיתים שנשרו במים (יש מפרשים שנשרו מן העץ וכדי להוציא מהם שמן, זקוקים לשרותם במים). ולא מן הכבשים ולא מן השלוקים. ואם הביא – פסול. וכן העשוי משמרים או שמן עם ריח רע – פסול.
אין מביאים שמן העשוי מזיתים שלא הביאו שלישי ('אנפקנון'). ואם הביא – מחלוקת תנאים אם כשר אם לאו.
לגרסת רש"י (כת"י) נראה שפסול לכו"ע. ורבנו תם גרס במתניתין כשר, כלפנינו. וכן הלכה, כסתם מתניתין (עפ"י רמב"ם איסור' מ ו; לקוטי הלכות).
- ג. מנו במשנה תשעה סוגי שמנים (שלשה אופני הפקה של השמן מן הזית לשלשה סוגי זיתים, זה למעלה מזה). ובארו בגמרא שמבחינת הטיב הם נחלקים לחמשה; ראשון שבראשון, שני שבראשון או ראשון שבשני, שלישי שבראשון או שני שבשני או שני שבשלישי; שלישי שבשלישי.
השמן הכשר למנורה הוא השמן היוצא בהוצאה הראשונה אחר כתישת הזיתים [כסתם משנתנו ורבי יהודה. ואילו לדעת רבנן בברייתא – בטחינה בריחים], היו נותנים אותו בסל. ולרבי יהודה – סביבות הסל, והשמן נכנס לסל ונוטף ממנו לכלי שמתחתיו, ובכך היה מסתנן.
הלכה כתנא קמא, שגם אם נותנו בתוך הסל – כשר למנורה (עפ"י רמב"ם; ל"ה).
ואין חילוק לענין כשרות השמן בין זה הבא מן הזיתים שבראש האילן, ובין אלו שלמטה החשופים פחות אל השמש, אם כי הראשון הוא המובחר שבכולם.
ואולם השמן היוצא מכבידת הקורה [או האבנים לרבי יהודה] – פסול למנורה וכשר למנחות.
- ד. אין מביאים יין ושמן לא מבית הזבלים ולא מבית השלחים ולא ממה שזרעו ביניהם. ואם הביא – כשר. וכן אין מביאים לכתחילה יין מגפנים מודלות אלא מן הרגליות. ואין להביא יין מכרם שאינו עבוד כראוי, כדלהלן.
צריך שיתבשלו הזיתים כל צרכן על העץ, עד שיהא שמנם אגור בתוכם (שמן זית – מזיתו) (ע"ש"י ולקוטי הלכות).